

Petjoh: ‘Indisch’ Nederlands of Nederlands Maleis, feit of fictie?’ⁱ

Aone van Engelenhoven

Universiteit Leiden

1. Inleiding

Tot 1799 was het eilandenrijk in Zuidoost-Azië een samenraapsel aan sultanaten en kleine koninkrijkes waar de handelsvereniging genaamd de Vereenigde Oostindische Compagnie (VOC) handel mee dreef. Na het faillissement van de VOC in 1799, kwam het gehele gebied onder het bestuur van de toenmalige Bataafse Republiek en werd een Nederlandse kolonie, Nederlands Oost-Indië of ook wel Nederlands-Indië. Na de Japanse bezetting werd de kolonie onafhankelijk als de republiek Indonesië. Van de oorspronkelijke sultanaten en koninkrijken bleef alleen Yogyakarta op het eiland Java over, dat voor haar bijdrage in de Indonesische onafhankelijkheidsstrijd beloond werd met de status van autonoom gebied (daerah teristimewa).

Als een kruispunt van handelsroutes, bevat de Indonesische regio bevat een grote diversiteit aan talen, culturen en godsdiensten. Er worden ongeveer 700 talen gesproken, waarvan de grootste – in termen van sprekersaantallen – tot de Austronesische taalfamilie behoren. Daarnaast zijn er in Oost-Indonesië nog zeker 5 taalfamilies die gewoonlijk bijeengegroept worden als zogenaamde ‘Papua-talen’ of ‘non-Austronesische talen’. Vanuit een typologisch perspectief zijn al deze talen in te delen in een Filippijnse, Westindonesische, en een overgangsgroep (Himmelman 2005).

Maleis

De traditionele contacttaal tussen de meeste ethnolinguïstische groepen in voormalig Nederlands-Indië was het Maleis, dat van oudsher als lingua franca gebruikt werd in de havensteden in de regio. In het Indonesië van nu en destijds in Nederlands-Indië was het Maleis de enige taal die niet met een specifieke ethnolinguïstische groep in verband werd gebracht. Dit was uiteindelijk ook de reden waarom het – herdoopt als ‘Indonesisch’ – de nationale taal van Indonesië werd.

Het lingua franca karakter van de taal verklaart volgens Tadmor (2007:308) waarom de spreektaalvarianten van het Maleis morfologisch vereenvoudigd lijken in vergelijking met de agglutinatieve typologie van het standaard Indonesisch. De laatste, evenals zijn voorloper in Nederlands-Indië, was gemodelleerd naar de literaire hoftaal van het sultanaat van Riau-Johore die behoort tot de Westindonesische groep. Kenmerkend voor het standaard Indonesisch, maar feitelijk voor alle Maleise varianten, is het feit dat het lexicon waarschijnlijk voor 66% uit leenwoorden bestaat (Tadmor 2009:700-701). Adelaar et al. (1996:675) poneren dat de huidige regionale varianten van het Maleis voortgekomen zijn uit

een ‘pidginderivaat Maleis’ (PDM). Dit verklaart waarom zij typologisch toch sterk op elkaar lijken, terwijl zij soms omringd worden door sterk uiteenlopende taaltypen.

Nederlands

Kennis van het Nederlands in Indonesië is beperkt tot een heel kleine groep van mensen uit de bovenlaag van de voormalig Nederlands-Indische maatschappij of van mensen die in Nederland hebben gestudeerd. Als dusdanig speelt het Nederlands nauwelijks nog een rol in de Indonesische maatschappij. Maier (2005) wijst er terecht op, dat, ondanks het feit dat Nederlands in het dagelijks leven van de Nederlands-Indische maatschappij nauwelijks een rol speelde, het desalniettemin een grote invloed heeft uitgeoefend op het Indonesisch. Tadmor (2009) heeft berekend dat ongeveer een vijfde van de leenwoorden in het Indonesische lexicon een Nederlands oorsprong heeft, waarbij Maier (2005) opmerkt dat deze leenwoorden tot de meest gebruikte woorden in het dagelijkse taalgebruik horen. Daarnaast wijst Tadmor (2007) op de grammaticale invloed die het Nederlands op het al dan niet standaard Indonesisch heeft gehad.

Petjoh

De taal destijds gesproken onder Indo-Europeanen oftewel Indo’sⁱⁱ in Nederlands-Indië staat in al dan niet taalwetenschappelijke literatuur bekend als *pecok* (De Vries 1997), *Pecu’* (Bakker 1997), *Petjok* (Mrázek 2010), *Petjoh* (De Vries 1994) of *Petjo* (Groeneboer 1993). Klinkert (1885 : 732) verklaart *petjok* als een Bataviaasch Maleis woord met de betekenis ‘gedeukt’. In het Jakartaans Maleis, de naam van het dialect dat naast het Bataviaasch Maleis ontstond in het onafhankelijke Indonesië komt dit etymon alleen nog maar voor in de patienserichte of passieve werkwoordvorm *dipecuk* met als betekenis ‘verfrommeld’ (Chaer1976 : 279).

Volgens Bakker (1997) werd deze taal niet alleen in Batavia – het huidige Jakarta – gesproken, maar ook in andere plaatsen op Java, zoals Semarang (onder de naam *Krojo*, afgeleid van het Javaans *krojok* ‘bandiet’ (Pigeaud 1982 : 224) en Surabaya (onder de naam *Pecu’*). Een bijzondere vorm was de zogenaamde ‘Steurtjestaal’ dat door kinderen in het weeshuis van de missionaris Johannes van der Steur in Magelang werd gesproken in de eerste helft van de twintigste eeuw (Van Rheedeen 1999).

In deze bijdrage zal consistent het woord *Petjoh* gebruikt worden om te verwijzen naar de taal, omdat deze Nederlandse schrijfwijze het dichtst bij de uitspraak van het woord [pə¹cɔʔ] komt. Deze paper baseert zich grotendeels op de Vries’ (1994, 1997) en van Rheedeen’s (1993, 1994, 1995) analyses van het taalgebruik in de publicaties van Tjalie Robinson gebruikt

2. Een schets van het Petjoh

Fonologie

Van Rheedens (1995) beschrijving laat zien, dat de klankleer van het Petjoh feitelijk getypeerd kan worden als een Maleise (Westindonesische) fonologie. Tabel (1a) laat zien, dat de belangrijkste verschillen met de Nederlandse fonologie de afwezigheid van stemhebbende fricatieven en de aanwezigheid van een stemhebbende velaire plofklank zijn.

		Labiaal	Alveo-dentaal	Palataal	Velair	glottaal
Stops	+stem	b	d	ɟ	g	ʔ
	-stem	p	t	c	k	
Nasalen	nasalen	m	n	ɲ	ŋ	
Fricatieven	-stem	f	s		x	h
Liquida	liquida		l, r			
Halfvocalen		w		j		

Table 1a: medeklinkerinventaris van het Petjoh

Van Rheedens (1995 : 63) observeert in het Petjoh een schijnbare variabele uitspraak van /p/ als [p] of [f]. Dit is ook vastgesteld voor zogeheten Pidgin Derived Malays oftewel PDM's zoals bijvoorbeeld het Ambons Maleis. Van Minde (1997 : 46) merkt echter op voor het Ambons Maleis dat de variatie tussen [p] en [f] niet geldt voor alle etyma, zoals wordt getoond door de etyma 'spijker' en 'vader' in (1). Hij stelt tussen de regels voor om de [p ~ f] alternatie als een lexicaal in plaats van een fonologische verschijnsel te beschouwen en beide fonologische vormen dus lexicale doubletten.

(1)	fonetisch	fonemisch	
Petjoh	[p'ajuŋ] [f'ajuŋ]	/pajuŋ/ /fajuŋ/	'parasol'
	[səp'ɛda] [sp'ɛda] [səf'ɛda]	/səpeda/ /səfeda/	'fiets'
Ambons	[p'ɔris] [f'ɔris]	/poris/ /foris/	'voorhuis'
Maleis	[ʔ'apker] [ʔ'afker]	/apker/ ~ /afker/	'afkeuren'
	[p'aku] * [f'aku]	/paku/	'spijker'
	[f'ader] * [p'ader]	/fader/	'vader'

In de database van van Rheedens wordt het foneem /h/ als aanzet van een klemtoondragende lettergreep stelselmatig gerealiseerd als een stemloze velaire fricatief [x] in Nederlandse ontleningen. In alle andere posities wordt het foneem uitgesproken als een stemloze glottale fricatief [h]. Zelf heb ik het gebruik van [x] alleen gehoord in voordrachten zoals van Wies van Maarseveen, maar nooit in het Petjoh taalgebruik dat ik toevallig opving. Aangezien er in de Westindonesische fonologie feitelijk geen velaire fricatieven voorkomen vermoed ik dat de [x~h] variatie een overdreven weergave is geweest door Tjalie Robinson, de auteur van van Rheedens data base, zoals zijzelf vermoedt (Van Rheedens 1995, voetnoot 14 : 63 en p. 68). Onduidelijk is of Maleise woorden in het Petjoh ook deze [x~h] variatie kennen of alleen woorden van Nederlandse oorsprong. Daarom zullen zij in deze bijdrage ook als doubletten worden beschouwd.

(2)	fonetisch	fonemisch	
	[həs] ~ [xəs]	/həs/ ~ /xəs/	‘huis’
	[h'ɔlan] ~ [x'ɔlan]	/holan/ ~ /xolan/	‘Holland’
	[han] ~ [xan]	/han/ ~ /xan/	‘hand’
	[l'ahen]	/lahen/	‘lachen’
	[r'ehel] ~ [r'ɛhɛl]	/trafrehel/	‘regel’
	[hər'otʰ]	/herot/	‘groot’
	[dah]	/dah/	‘dag’

Van Rheedeen (1995 : 67) merkt op, dat alveo-dentale plofklanken in eindpositie of zouden worden gedeleerd of als een glottisslag worden uitgesproken. Naar mijn mening verwijst zij hier naar het algemene fonologische verschijnsel in Westindonesische talen waar plofklanken in eindpositie wel worden aangezet, maar niet worden gerealiseerd (aangegeven in fonetisch schrift met [ʰ] in de voorbeelden). Alleen de stemloze velaire plof /k/ wordt gerealiseerd als een glottisslag [ʔ]. Voorbeelden hiervan staan in (3).

(3)	fonetisch	fonemisch	
	[lapʰ]	/lap/	‘slaan’
	[hutʰ] ~ [xutʰ]	/hut/	‘goed’
	[pəcʰoʔ]	/pecok/	‘Petjoh’

Tabel (1b) toont de klinkerinventaris van het Petjoh die typisch Westindonesisch is en beduidend eenvoudiger dan de Nederlandse klinkerinventaris.

voor		centraal		achter
i		i		u
	e , ɛ	ə		o , ɔ
		ə		
		a		

Tabel 1b: klinkerinventaris van het Petjoh

Het Petjoh verschilt van het Maleis in dat het vier centrale vokalen heeft, waar het Maleis er in feite slechts twee heeft: de schwa en [a]. Anders dan in van Rheedeen (1995) analyseer ik de centrale middenvocaal [ə] als de beklemtoonde allofoon van het schwa foneem . Hierin lijkt het Petjoh op het Sundanees dat rondom het huidige Jakarta wordt gesproken. Zowel het Nederlands, het Maleis en het Javaans – de talen met de meeste invloed op het Petjoh – kennen deze allofonie niet. De hoge centrale vokaal [i] analyseer ik als de onbeklemtoonde allofoon van de midden voorvocaal /e/. Tweeklanken zijn beperkt tot eindlettergrepen waarin de glijklanken coda's zijn en de semivocale allofonen [w] en [j] van respectievelijk /u/ en /i/ (zie van Rheedeen 1995 : 70 voor een alternatieve analyse). (4) verschaft de nodige voorbeelden.

(4)	fonetisch	fonemisch	
	[bøʔ]	/bøk/	‘slaan’
	[l'əstir]	/ləster/	‘luisteren’
	[fər'elɪn]	/fərfelen/	‘vervelend’
	[sɛj]	/sɛi/	‘zij’
	[hew]	/heu/	‘geeuw’
	[kərb'aw]	/kərbau/	‘karbouw’
	[kaj]	/kai/	‘gooien’

Met name in eenlettergrepige morfemen uit het Nederlands lijken [ɛ], [e], [ɔ] en [o] aparte fonemen te zijn. In meerlettergrepige morfemen lijken in ieder geval [ɔ] en [o] zich te gedragen als allofonen van /o/. Mogelijkerwijs geldt dit ook voor [ɛ] en [e] als allofonen van /e/. Meer onderzoek is vereist om hieromtrent meer zekerheid te krijgen.

(5)	fonetisch	fonemisch	
	[sɛʔ]	/sɛt/	‘zetten’
	[sɛʔ]	/sɛt/	‘zitten’
	[rɔʔ]	/rɔt/	‘rot’
	[rɔʔ]	/rot/	‘rood’
	[r'ɛhɛl] ~ [r'ehɛl]	/rehel/	‘regel’
	[b'ɔfɪn] ~ [b'ofɪn]	/bofen/	‘boven’

Ook fonotactisch gedraagt het Petjoh zich als een typische Westindonesische taal. De enige consonantclusters in een morfeem zijn combinaties van continuanten en stops tussen vocalen of van /n/ en /s/.ⁱⁱⁱ Consonantclusters in Nederlandse ontleningen worden opengebroken door een ingevoegde schwa of /a/.

(6)	fonetisch	fonemisch	
	[fərb'erin]	/forberen/	‘proberen’
	[təromp'ɛʔ]	/tərompet/	‘trompet’
	[d'ərəf]	/dərəf/	‘durf’
	[ʔ'estər]	/estər/	‘zijn, bestaan’
	[kans]	/kans/	‘kans’
	[fak'ansi]	/fakansi/	‘vakantie’

In het vervolg van deze paper zullen Petjoh woorden consequent volgens de Indonesisch standaardspelling geschreven worden. Tabel 2 geeft de grafemen weer waarin de Indonesische spelling verschilt van die van het Nederlands.

fonetisch	fonologisch	hier gebruikte spelling
[i]	/i/	<i>
[u]	/u/	<u>
[ə]	/ə/	<e>
[ɛ]	/ɛ/	<eu>
[c]	/c/	<c>
[j]	/j/	<j>
[ɲ]	/ɲ/	<ny>
[x]	/h/	<h>
[ŋ]	/ŋ/	<ng>

[?] /k/ <k>

Tabel 2: gebruikte spelling voor het Petjoh

Morfologie

Veel aandacht in de literatuur gaat naar de morfologie van het Petjoh, omdat ze het bewijs vormt van het gemengde karakter van de taal. Het belangrijkste verschil met het Nederlands is de afwezigheid van een persoons- of tijdsvervoeging. Aspectvervoeging middels prenasalering, dat kenmerkend is voor standaardvormen van het Maleis - alhoewel optioneel in Westindonesische regionale varianten (Wouk 1999) - wordt incidenteel gevonden op Maleise werkwoorden in van Rheeden's database, zoals in (7).

- (7) ...ye=*mut* nar=Japat for=nyeberang (< N-seberang) ...
je=moet naar=Japat voor=oversteken
'(Eerst) moet je naar Japat om over te steken ...' (Van Rheeden 1995:167)

Alhoewel het slechts enkele malen voorkomt in hun database vermelden zowel van Rheeden (1995) als de Vries (1997) passieve werkwoordsmorfologie in het Petjoh. Interessant is het 'accidentele passief' (AP) door middel van de circumfix *kə- ... -ən*, dat zowel in Jakartaans Maleis als in standaard Indonesisch voorkomt. Van Rheeden (1995 : 133) vindt deze passief alleen op vier ontleende Nederlands constructies van overmatigheid, waarvan een voorbeeld in (8).

- (8) Aduh, ke-telat-en eke!
ach ke-te laat-en ik
'Ach, ik ben veel te laat!' (Van Rheeden 1995 : 133)

De Vries (1997 : 356) noemt het voorvoegsel *ke-* in het Petjoh, dat uitsluitend in het Bataviaasch Maleis wordt gevonden en een variant is van het circumfix. Terwijl de laatstgenoemde om Nederlandse constructies wordt gevonden, wordt het voorvoegsel *ke-* alleen aan Maleise morfemen gevonden, zoals getoond in voorbeeld (9).

- (9) en=esel as=hemen nit=twe=ker ke-tatap selefde seten
een=ezel als=gemeen niet=twee=keer AP-bots zelfde steen
'een ezels stoot zich in het algemeen geen twee keer aan de zelfde steen' (de Vries 1997 : 356)

Verdubbeling is een heel productief morfologisch procédé in alle Austronesische talen. Van Rheeden (1995: 128-32) beschrijft, dat verdubbeling bij bijvoeglijke naamwoorden in het Petjoh gebruikt wordt ter intensivering van de oorspronkelijke betekenis. Bij bijwoorden geeft het een 'distributief aspect' aan de verbale handeling, terwijl bij werkwoorden het een iteratief of continuerend aspect aangeeft. Verdubbeling bij zelfstandige naamwoorden geeft meervoud aan van waarnaar het zelfstandige naamwoord verwijst. Voorbeelden van elke type verdubbeling wordt getoond in (10).

- (10) kwai 'kwaad' kwai-kwai 'vreselijk kwaad'
en bece 'een beetje' en bece – en bece 'een klein beetje'
keken 'kijken' keken – keken 'rondkijken'
berel 'bril' berel-berel 'brillen'

En bece – en bece in (9) laat zien, dat niet alleen woorden of lexicale morfemen verdubbeld worden, maar eveneens hele woordgroepen. Van Rheeden (1995: 132) noemt één duidelijk

geval van gedeeltelijke verdubbeling van een Nederlands leenwoord: los ‘los’ → lo-los ‘helemaal los’. Het is echter mogelijk dat het hier een typefout betreft in het oorspronkelijke geschreven materiaal.

Syntaxis

Van Rheeden (1995:104) onderscheidt bezittelijke constructies met een Nederlands zelfstandig naamwoord van bezittelijke constructies met een Maleis zelfstandig naamwoord. In haar database is 60% van alle bezittelijke constructies gebaseerd op het Nederlands, terwijl 40% van de constructies de Maleise pronominale enclitic voor de derde persoon = nya gebruikt. Zij maakt hierin echter schijnbaar geen onderscheid tussen directe en indirecte bezitsconstructies (naar Donohue en Schapper 2008). In een directe bezitsconstructie staat het voornaamwoord dat verwijst naar de bezitter direct bij het zelfstandig naamwoord van bezit (voorbeeld 11a).

(11a) [Yo=[buken *Dik Trom*]]...
 2sg=boeken D.T
 ‘Jouw boeken van Dik Trom...’

Interessant in (11a) is, dat dit voorbeeld in feite een complexe constructie van een Maleise directe bezitsconstructie (buken Dik Trom) in een Nederlands directe bezitsconstructie met de bezitter direct voor het bezit wordt geplaatst (yo ‘jouw’). De meeste directe bezitsconstructies in van Rheeden’s database lijken of volledig Maleis, of - zij het fonologisch aangepast - volledig Nederlands te zijn.

In indirecte bezitsconstructies is het voornaamwoord van de bezitter gescheiden van het zelfstandig naamwoord van bezit door een tussengelegen voornaamwoord (voorbeeld 10b), of een voorzetsel (voorbeeld 10c).

(11b)	muder=nya	Si	Bentet	(10c)	heus	fan	Si	Bengkok
	moeder=3	VOC	Bentiet		huis	van	VOC	Kromme
	‘de moeder van Bentiet (De Barst)’				‘het huis van Bengkulu (De Kromme)’			

Het Nederlands en het Maleis verschillen van elkaar doordat de eerstgenoemde het bijvoeglijke attriboot vooraf laat gaan aan de nominale kern in een zelfstandig naamwoordgroep, terwijl dat in het Maleis direct volgt op de nominale kern. Het Petjoh gebruikt beide constructies, waarvan voorbeelden in (12a) en (b).

(12a)	kelene	selokan	(12b)	seterop	pala	leker
	klein	goot		stroop	nootmuskaat	lekker
	‘kleine goot’			a. ‘lekkere nootmuskaatstroop’		
				b. ‘(de) nootmuskaatstroop is lekker’		

De uitgang –e op kelen ‘klein’ bevestigt het Nederlandse grammaticale karakter van het adjectief in (12a). Voorbeeld (12b) bevestigt de ambiguïteit van de Maleise nominale kern-attriboot, die zonder context zowel als woordgroep (vertaling a) en als zin^{iv} (vertaling b) geïnterpreteerd kan worden.

Anders dan het Maleis, maar net zoals in het Nederlands, heeft het Petjoh slechts één partikel, *nit* (< Nederlands ‘niet’, geglosseerd als NEG) om zowel naamwoordelijke als werkwoordelijke zinnen ontkenkend te maken. In naamwoordelijke gezegdes gaat de ontkenning direct vooraf aan het naamwoord (voorbeelden 13a en b), maar in werkwoordelijke gezegdes volgt de ontkenning direct op het werkwoord (voorbeeld 13c). In de gebiedende wijs staat volgens van Rheedeen (1995: 118) *nit* meestal vooraan in de zin (13d), alhoewel het ook gevonden wordt achter het werkwoord (13e).

(13a)	Ek= <i>nit</i> hon.
ik=NEG hond
‘Ik ben geen hond.’	(13b)	... <i>nit=kelen</i> ye.
NEG=klein jij
‘(...dat) je niet klein bent.’	(13c)	Ik leus= <i>nit</i> kep
ik lust=NEG kip
‘Ik lust geen kip.’
(13d)	Nit= <i>geregeuten=me!</i>
NEG= <i>chagrijnig=mij</i>
‘Maak me niet chagrijning!’	(13e)	Mah= <i>nit=dese!</i>
mag=NEG= <i>dit</i>
‘Dit mag niet!’		

Himmelmann (2005) onderscheidt een symmetrisch en een asymmetrisch diathesetype in Austronesische talen. Het Maleis heeft ze alle twee, alhoewel het symmetrische type oorspronkelijk is. In het symmetrische diathesetype staat in de passieve constructie de agens direct bij het werkwoord, terwijl in de passieve constructie van het asymmetrische type de agens gemarkeerd wordt door een voorzetsel waardoor het gescheiden is van het werkwoord.

Mogelijkerwijs onder invloed van het Nederlands of een andere vreemde taal zoals het Arabisch ontwikkelde zich een alternatieve passieve constructie in het Maleis waarin het voorvoegsel *di-* uit de symmetrische constructie gecombineerd voorkomt met een agens gemarkeerd door *oleh* zoals in de asymmetrische constructie. Met name deze laatste constructie wordt gevonden in het Petjoh. De meeste constructies (27%) bevatten een Maleis werkwoord dat is gemarkeerd met het voorvoegsel *di-*, zoals in (13a). 22 % zijn constructies met het Maleise voorvoegsel *di-* plus een oorspronkelijk Nederlands werkwoord. Hiervan staat een voorbeeld in (13b).

(13a)	... <i>di-gampar</i> ike dor men <i>muder...</i>
pg-sla ik door mijn moeder
‘...ik ben geslagen door mijn moeder...’ | (13b) | ... <i>di-lel</i> dor yo...
pg-sla door jou
‘... door jou geslagen...’ |
|-------|--|-------|--|

15% zijn de alternatieve passieve constructies met het werkwoord *kena* ‘raak’ gevolgd, in van Rheedeen’s voorbeelden, door een Nederlands zelfstandig naamwoord (zoals in 13c). De Vries (1997:357) vindt een enkel geval in dezelfde database van een symmetrische passief, omschreven door hem als een ‘non-actor georiënteerde zin’, maar niettemin vertaald in de bedrijvende vorm (voor een semantische verklaring hiervoor, zie van Engelenhoven 2011).

(13c)	... <i>kena</i> feus <i>Si=Bengkok...</i>
raak vuist VOC=Bengkok
‘... getroffen door de vuist van Bengkok (De Kromme) ...’ | (13d) | ... <i>tak-feremor=yo</i>
1sg-vermoord=jou
‘...ik vermoord je..’ |
|-------|--|-------|--|

Volgens van Rheedeen (1995) zijn 13% van alle passieve constructies volledig Nederlands, bestaande uit een hulpwerkwoord plus een Nederlands deelwoord. 15% van de gevallen

santol.vrucht=3 ik=neem=maar santol.vrucht=3 ik=neem=(slechts)^v
'de santol vruchten neem ik maar'

Interessant is, dat van Rheeden een passieve zin 'de noten worden door mij genomen' geeft als letterlijke vertaling van (16b).^{vi} Dit doet vermoeden, dat zij wel de functionele overeenkomst tussen de Petjoh focusconstructie en de Maleise symmetrische passieve constructie ziet, maar mogelijkwijs niet de semantische verschillen.

3. Taalvermenging-, verstrengeling- en vervlechting en tussentaal

Sinds van Rheeden's (1993) bijdrage komt Petjoh steeds weer terug in de taalvermengings- en verstrengelingsdiscussie. In de taalkundige literatuur staat de term taalvermenging voor het verschijnsel dat een taal A overduidelijk elementen lijkt te bevatten uit taal B en taal C. Een belangrijke vereiste voor het ontstaan van een mengtaal is tweetaligheid: een spreker moet toegang hebben tot beide brontalen om ze te kunnen verstrengelen. Automatisch hieraan gerelateerd is het verschijnsel codewisseling^{vii}, waarbij een spreker tussen zinnen wisselt van de ene taal naar de andere, en codevermenging^{viii}, waarbij een spreker van de ene naar de andere taal wisselt binnen een zin. Taalverstrengeling is een typisch geval van taalvermenging waarin het lexicon aanwijsbaar van een taal is en de grammatica –waartoe in deze bijdrage ook de fonologie wordt gerekend – van een andere taal. Deze paragraaf maakt een klein uitstapje naar andere al dan niet gerelateerde mengtalen om een goed inzicht te verkrijgen in het mengtaalkarakter van het Petjoh zelf.

In de vorige paragraaf kwam duidelijk naar voren, dat de fonologie het Petjoh van een vergelijkbare eenvoud is als die van het Maleis. Anders geformuleerd: de fonologie van het Nederlands is dusdanig anders, dat een ontlending als 'huis' [hʌys] met een centrale lage tweeklank in het Petjoh wordt weergegeven met een centrale midden monoftong: [høs]. In feite hoeft er dan nog geen sprake te zijn van een echte gemengde taal, maar eerder van een typisch soort van al dan niet 'exotisch' Nederlands.

Den Besten en Hinskens (2005) noemen het Melaju sini^{ix} 'het Maleis hier' als een typisch voorbeeld van een Maleise mengtaal die gesproken wordt door met name de jongere generaties van Molukkers in Nederland. De naam 'Maleis hier' werd voorgesteld door Tahitu (1989) als tegenhanger van 'Maleis daar', waarmee het moderne Indonesisch wordt bedoeld. Fonologisch verschilt het niet van het Nederlands dat in de desbetreffende regio wordt gesproken. Tahitu (1988:270) merkt op dat verschillen in uitspraak en prosodie die in Melaju sini zijn geobserveerd de Nederlandse dialectomgeving weerspiegelen waar de Melaju sini-spreker vandaan komt. Met andere woorden: een spreker van het Melaju sini uit Roermond zal zich onderscheiden van bijvoorbeeld een spreker uit Vaassen door zijn uitspraak – bijvoorbeeld een 'zachte g'. Kenmerkend voor het Melaju sini zijn zogenaamde Nederlandse taaleilanden (à la Myers-Scotton 2002) in gesprekken die anderzijds volledig in het Maleis zijn. Anders geformuleerd is in het Melaju sini het Maleis de matrixtaal waaruit de desbetreffende grammaticale constructies komen en is het Nederlands de ingebedde, niet-

dominante taal. Een voorbeeld hier van is gegeven in (17a), waarin de Nederlandse taaleilanden gekaderd weergegeven zijn.

(17a) ...laatste dorp bikin bouwen akan als het laatst dari Breda.
 maken het van
 ‘...het is het laatste dorp dat het laatst gebouwd is in Breda.’ (Melaju sini, Voigt 1994:12)

Terwijl in (17a) de Nederlandse taaleilanden hun eigen grammaticale blauwdruk lijken te volgen, waardoor bovenstaand voorbeeld als een soort van codewisseling gecategoriseerd kan worden, laat het vierkant in (17b) juist een duidelijk geval van codevermenging zien. Om meervoudigheid aan te geven wordt het meervoudsuffix ‘-en’ toegevoegd aan ‘poes’. Het geheel ondergaat tevens reduplicatie, hetgeen in Maleis gebruikt wordt om diversiteit aan te geven.

(17b^x) Poezen-poezen altijd tukang pentjuri ikan.
 HAB steel vis
 ‘Poezen stelen altijd vis.’ (Melaju sini, Tahitu 1989:59)

Alhoewel vermenging van Nederlands en Maleis hier duidelijk is, is het niet zo dat alleen het Maleis het grammaticale onderdeel aanbrengt, zoals gedefinieerd voor taalverstrengeling hierboven. Eerder is het zo, dat Nederlandse meervoudsvorming en Maleise diversiteitsreduplicatie gelijktijdig optreden. Ik noem dit verschijnsel ‘taalvervlechting’, zoals voorgesteld door Looijesteijn (2006:34)^{xi}, maar pas haar definitie hier enigszins aan. Terwijl in ‘taalverstrengeling’ het grammaticale systeem slechts van een van beide brontalen komt, is in ‘taalvervlechting’ grammaticale input van beide talen mogelijk. Anders dan in zuivere ‘taalverstrengeling’ zie ik ‘taalvervlechting’ als een fenomeen waarin beide input-grammatica’s parallel of simultaan in een mengtaal worden gebruikt.

Van Engelenhoven (2008) beschrijft het gebruik van demonstrativa in het Melayu Tenggara Jauh (‘Ver Zuidoost-Maleis’), de variant van het Maleis zoals dat werd gebruikt in de Molukse gemeenschap door migranten uit wat nu het district Zuid-West Maluku heet in de Indonesische provincie Maluku. Deze variant van het Maleis wordt gebruikt als contacttaal of lingua franca tussen de 25 verschillende etnolinguïstische groepen in dit district. Het is duidelijk een Oost-Indonesische variant van het Maleis die grammaticaal afwijkt van het standaard Indonesisch. In de Molukse gemeenschap in Nederland wordt vooral het uitbundige gebruik van aanwijzende voornaamwoorden gezien als afwijkend van de (Centraal-Molukse) norm. (18) geeft hiervan een voorbeeld.

(18)	ikan	besar	itu			(Standaard Indonesisch)
	ikan	besar	itu	ni	nya	(Melayu Tenggara Jauh)
	<i>i’an</i>	lalap	onn’	eni	he	(Meher)
	vis	groot	dat	dit	PL	

‘die grote vissen daarginds’ (Van Engelenhoven 2002:187)

Het voorbeeld hierboven suggereert, dat de zogenaamde ‘deictische clusters’ in het Melayu Tenggara Jauh zoals dat tot voorkort gesproken werd in Nederland geïnspireerd zijn door eenzelfde verschijnsel in de substraattalen (zoals het Meher in voorbeeld 18). Van Engelenhoven (2008) wijst er echter op, dat vooral het Maleise taalgebruik van sprekers van

het Meher – een taal gesproken op het eiland Kisar - gekenmerkt werd door uitbundige clustering van deictics, en juist niet zozeer door sprekers van bijvoorbeeld het Leti waarvan het deictisch systeem veel ingewikkelder is dan die van het Meher. Een substraatsysteem kan met andere woorden iets toevoegen aan de grammatica van de superstraattaal waar het zich kan innoveren tot iets wat niet langer direct gekopieerd lijkt van de substraattaal. Het Melayu Tenggara Jauh kan als dusdanig gecategoriseerd worden als nog steeds een Maleise variant en niet als een mengtaal met weliswaar een enkele ‘on-Maleise’ karakteristieken.

Anders dan in het Melayu sini lijkt er geen sprake te zijn in het Melayu Tenggara Jauh van ingebedde ‘regiotaaleilanden’ en een Maleise matrixtaal. De reden hiervoor is, uiteraard, de lingua franca-functie van het Melayu Tenggara Jauh. In een meertalige setting zoals in Zuid-West Maluku is iedere regiotaal in principe alleen bekend bij de eigen sprekers, hetgeen ‘regiotaaleilanden’ om praktische communicatieve redenen uitsluit in interetnische communicatie. Anders geformuleerd, kwalificeert het Melayu Tenggara Jauh zich mogelijk eerder als ‘tussentaal’^{xii}, een overgangsfase in tweede taalverwerving van de eerste of moedertaal (bijvoorbeeld het Meher) naar de doeltaal (het standaard Indonesisch). Alhoewel in deze tussentaal grammaticale invloeden van Zuidwest-Molukse regiotalen duidelijk aantoonbaar zijn, is het niet zo dat het functioneert als ‘etnolect’ om Zuid-West Molukkers te onderscheiden van andere sprekers van het Maleis.

4. Taalfolklore

Met ‘taalfolklore’ wordt hier bedoeld de opvattingen die door mondelinge overdracht circuleren in een gemeenschap over een taal. Als dusdanig heeft taalfolklore een grote invloed op de bestudering van vreemde talen. Dit is met name evident in de studie van het Maleis in Nederland. Het Maleis wordt in de Nederlandse maatschappij algemeen beschouwd als een makkelijk aan te leren taal met of een zeer eenvoudige grammatica zonder tijds- of persoonsvervoeging of meervoudsvorming.^{xiii}

Dit is echter niet alleen beperkt tot Nederland, maar geldt zeker ook voor Indonesië. Steinhauer (2000) wijst er terecht op, dat het standaard Indonesisch van vandaag feitelijk teruggaat op het gestandaardiseerde Maleis zoals van Ophuijsen (1901,1910) dat ontwikkelde voor de Nederlands-Indische overheid. Van Engelenhoven (2013) legt uit, dat het Nederlands-Indische taalonderzoek in het 19de eeuwse Nederland feitelijk niet gelijk opging met de rest van Europa. Terwijl in Duitsland en met name Engeland men bewust werd van het eigene van orale en literaire tradities in Azië, bekeek men in Nederland taal en cultuur in Nederlands-Indië, en met name het Maleis, als iets dat gerelateerd was met bestuur en handel. Van Ophuijsen creëerde min of meer zijn eigen variant van het Maleis, gebaseerd op geschreven – klassiek Maleise – teksten, al dan niet geproduceerd aan het sultanaatshof van Riau, waarbij hij zeker talen als Latijn en Grieks als model gebruikte voor de leest waarop zijn idee van het gestandaardiseerde Maleis eruit behoorde te zien. Dit verklaart waarom de asymmetrische passief met het voorzetsel oleh ‘door’ in het Klassiek Maleis (Cumming 1991:31) wel direct als dusdanig herkend werd door de Nederlandse taalontwerper, maar niet de symmetrische tegenhanger, omdat dat concept in die tijd nog niet bestond. Het ‘van Ophuijsen-Maleis’ zou

later bekend worden als ‘Hoogmaleis’, terwijl de lokale varianten als ‘Laagmaleis’ in de lokale folklore gedefinieerd werden (Steinhauer 2000).

Dit prescriptieve beeld van het Maleis heeft mede het beeld bepaald dat de sprekers hebben over het Melaju sini en het Melayu Tenggara Jauh. Afwijkingen in beide varianten worden gewoonlijk verklaard als overblijfselen uit het zogenaamde Melayu tangsi, oftewel ‘Kazernemaleis’, een contacttaal gebaseerd op Maleis^{xiv} gebruikt door en tussen militairen met verschillende etnolinguïstische achtergronden in het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger (Tahitu 1993). Van Engelenhoven (2008) legt uit, dat in de Molukse gemeenschap de term ‘Kazernemaleis’ eerder een denigrerend bedoelde term was waarmee iemands onbekwaamheid om correct Maleis te spreken werd aangeduid, dan een naam voor een eigen variant van het Maleis. Zowel het ‘Kazernemaleis’ als het ‘correcte Maleis’ zijn uitersten op een schaal in het gedachtegoed van de sprekers, zonder dat beide Maleise varianten aantoonbaar bestaan.

Ook het Petjoh heeft te maken met dit type van taalfolklore. Zowel van Rheeden (1993, 1994, 1995) als de Gruiter (1994) wijzen er op, dat het Petjoh, respectievelijk het Krojo werd gebruikt door kinderen met een inlandse moeder en een Nederlandse vader (de zogenaamde Indo-Europeaan, oftewel Indo). Zoals gezegd in de inleiding betekent pecuk in Jakartaans Maleis ‘verfrommeld’. Deze term is feitelijk een samenvatting van wat de sprekers vonden van deze taalvariant: een ‘verfrommelde’ variant die niet voldeed aan het ideaalbeeld van het Nederlands (Groeneboer 1994).

Een snelle controle van alle taalkundige literatuur over het Petjoh laat zien, dat alle data uit het werk komt van Jan Boon alias Tjalie Robinson (Groeneboer 1994). De dialogen in zijn in het Nederlands geschreven teksten worden door iedere Indo herkend als Petjoh, zonder dat ze het zelf beweren te kunnen spreken (cf de voordracht door de Indisch-Nederlandse auteur Willem-Jan Bredero, alias Merah, te zien op Youtube^{xv}).

Het lijkt er op, dat er wel veel óver, maar niet echt ín het Petjoh wordt gesproken. Als het al werd of wordt gesproken in Nederland, betreft het eerder imitaties van iets wat in taalfolklore als Petjoh werd beschouwd.^{xvi} Dit suggereert, enigszins gechargeerd misschien, dat zowel Robinson’s dialogen, als de bestaande opnames zoals op de beroemde LP Gado-Gado geproduceerd door Rob Dessauvragie bij het platenlabel Decca (zoals van Wies van Maarseveen^{xvii} en van Johan Fabricius^{xviii}) feitelijk geconstrueerd zijn naar een beeld van Petjoh als afwijkend van normatief Nederlands. Dit feit laat zich deels verklaren door het feit, dat na de overkomst van de Indo-gemeenschap in de jaren ’50 van de vorige eeuw, het Petjoh uit de jeugd van de vaders opgevoerd werd als talig kenmerk voor een eigen Indo-identiteit. Op deze manier kon de Indo-gemeenschap zich onderscheiden van de Nederlandse en voormalige Nederlands-Indische inlandse gemeenschappen, zoals bijvoorbeeld de Molukse gemeenschap.

5. Wat is Petjoh nu eigenlijk?

Slechts Riyanto (1995:409) geeft een kort gesprek uit 1992 van twee Petjoh-sprekers van 83 jaar oud in Jakarta. Van Steurtjestaal, dat in paragraaf 1 als een bijzonder soort van Petjoh werd gedefinieerd bestaan in ieder geval vier opnames van conversaties die de database vormen voor van Rheeden (1999).^{xix}

Als we de korte tekst in Riyanto (1995) vergelijken met de data in van Rheeden (1999), dan valt als eerste op, dat in beide de bezitsconstructies met voornaamwoorden typische Nederlandse taaleilanden zijn, zoals getoond in voorbeeld (19a) en (b). Ter vergelijking staan de Jakartaans Maleise en standaard Indonesische tegenhangers in (19c) – (f)

<p>19a ...<i>fan</i> men heus. van mijn huis '... van mijn huis.' (Petjoh)</p>	<p>19b Yo wahan war? jouw wagen waar 'Waar is jouw wagen?' (Steurtjestaal)</p>
<p>19c ...<i>dari</i> guwe=punya rumah. van 1sg=POSS huis '... van mijn huis.' (Jakartaans Maleis)</p>	<p>19d Lu=punya mobil di=mana? 2sg=POSS auto LOC=waar 'Waar is jouw auto?' (Jakartaans Maleis)</p>
<p>19e ...<i>dari</i> rumah=saya. van huis=1sg '... van mijn huis.' (Standaard Indonesisch)</p>	<p>19f Mobil=mu di=mana? auto=2sg LOC=waar 'Waar is jouw auto?' (Standaard Indonesisch)</p>

Volgens Van Rheeden (1995, 1999) is van alle bezitsconstructies in respectievelijk haar Petjoh- en Steurtjestaal-database 60% en 73% gebaseerd op het Nederlands. 90% van de werkwoorden in het Petjoh komt uit het Nederlands, terwijl rond de 70% van de werkwoorden in Steurtjestaal Nederlands zijn. Riyanto's Petjoh tekst gebruikt min of meer vervoegde Nederlandse werkwoordsvormen (voorbeeld 20)^{xx}, terwijl van Rheeden's Steurtjestaalmateriaal met name onvervoegde, 'hele werkwoorden' gebruikt. Dit wordt getoond in voorbeeld (21) waar het werkwoord 'sturen' niet congrueert met het onderwerp 'ik'

<p>20 ...<i>se</i> breng nastar met kue keju. ze brengt nastar met koek kaas '... ze bracht nastar^{xxii} en kwarktaart.' (Petjoh)</p>	<p>21 Ek al stiren ye <i>hel...</i>^{xxi} ik al sturen jij geld 'Ik heb je al geld gestuurd...' (Steurtjestaal)</p>
--	---

Alhoewel volgens de definitie gegeven in paragraaf 3 beide als mengtaal geclassificeerd kunnen worden, lijkt Steurtjestaal meer de Maleise grammaticale blauwdruk te volgen dan Petjoh. Anders geformuleerd, Steurtjestaal lijkt grammaticaal meer Maleis of Indonesisch en Petjoh grammaticaal meer op Nederlands. Dat blijkt met name uit de bezittelijke constructies fungerend als Nederlandse taaleilanden in het Petjoh.

Het deels ‘on-Maleise’ karakter van de Petjoh grammatica blijkt met name uit twee verschijnselen. Het eerste is het gebruik van het ontkennend partikel *nit* (niet). De voorbeelden (12) in paragraaf 2 laten zien, dat *nit* aan naamwoordelijke gezegdes voorafgaat, maar volgt op werkwoordelijke gezegdes. Echter, daar waar het Maleis bijvoeglijke naamwoorden en werkwoorden bijeengroepeert als een klasse van werkwoorden (middels de ontkenning *tidak*), categoriseert het Petjoh ze (middels vooropplaatsing van *nit*) als naamwoorden. Dit wordt getoond in de vierkanten in volgende voorbeelden waar in de standaard Indonesische zinnen naamwoorden ontkend worden middels *bukan*, maar werkwoorden middels *tidak*.

(22a) Ek nit=hon.
 ik niet=hond
 ‘Ik ben geen hond’ (Petjoh)

(22b) Saya bukan anjing.
 1sg NEG hond
 ‘Ik ben geen hond. (Standaard Indonesisch)

(23a) ...nit=klen ye.
 niet=klein jij
 ‘...(dat) je niet klein bent.’
 (Petjoh)

(23b) ...*kamu* tidak kecil.
 2sg NEG klein
 ‘...(dat) je niet klein bent.’ (Standaard
 Indonesisch)

(24a) Seterop=nya ek peruf nit.
 stroop=3 ik proef niet
 ‘De stroop proef ik niet.’ (Petjoh)

(24b) Seterop=nya tidak saya=rasakan.
 stroop=3 NEG 1sg=proef
 ‘De stroop proef ik niet.’ (Standaard Indonesisch)

De schijnbare afwezigheid van een symmetrische passief is het tweede waarin het Petjoh beduidend afwijkt van het Maleis. Aan het eind van paragraaf 2 wordt de constructie in het Petjoh zoals in (r) geanalyseerd als een focus- of ‘fronting’-constructie, terwijl haar tegenhanger in het Maleis feitelijk een symmetrische passieve constructie is waar het voornaamwoord *saya* ‘1sg’ direct aan het werkwoord wordt gecliticiseerd.

Van Engelenhoven (2011) legt uit, dat de symmetrische passieve constructie in het Maleis feitelijk alleen verschilt van zijn actieve tegenhanger doordat de eerstgenoemde geen ‘processueel aspect’ (gemarkeerd met het nasaleringsvoorvoegsel geglosst als N- in het voorbeeld hieronder) weergeeft, waardoor het in zijn betekenis dicht bij het de Nederlandse actieve constructie, zoals weergegeven in (25) en (26).

(25a) ...*alen* julung-julung ye=fang.
 alleen RED-naaldvisje jij=vangt
 ‘...vang je alleen naaldvisjes’ (Petjoh)

(25b) ...*cuma* julung-julung lu=tangkep.
 alleen RED-naaldvisje 2sg=vang
 ‘... vang je alleen naaldvisjes’ (Jakartaans Maleis)

(26a) Ye=fang alen julung-julung.
 jij=vangt alleen RED-naaldvisje
 ‘jij vangt alleennaaldvisjes.’ (Petjoh)

(26b) Lu=n-angkep cuma julung-julung.
 2sg=vang alleen RED-naaldvisje
 ‘Jij vangt alleen naaldvisjes.’ (Jakartaans Maleis)

In een scenario van taalfolklore zoals beschreven in paragraaf 3, is het heel goed mogelijk om een Maleise symmetrische passieve constructie te herkennen als een ‘fronting’-constructie in het Nederlands en het daaraan gelijk te stellen.^{xxiii} Op de Nederlandse werkwoorden in het Petjoh worden immers de Maleise prenasaleringsregels van het

processueel aspect niet toegepast. Prenasalering is echter ook in verschillende Maleise dialecten of pidginderivaten niet volledig doorgevoerd, waardoor ook hier de symmetrische passieve en ‘fronting’-constructies soms samenvallen.

In de taalvermengingsdiscussie blijkt Petjoh dus niet als klassiek voorbeeld te kunnen fungeren. In een context waarin één van de input-talen, te weten het Maleis, zelf al 66% van haar lexicon ontleend heeft (zie paragraaf 1), kan lexicon geen doorslaggevend criterium voor het vaststellen van een al dan niet gemengd karakter van het Petjoh. Grammaticaal, echter, is het niet duidelijk uit de beschikbare data of het Petjoh wèl volledig beantwoordt aan het Maleise stramien. Aan de ene kant zijn de bezitsconstructies met bezittelijke voornaamwoorden complete Nederlandse taaleilanden, maar aan de andere kant kunnen transitieve ‘fronting’-constructies geanalyseerd worden als symmetrische passieve constructies die typerend zijn voor het Maleis, ook al blokkeren de Nederlandse werkwoorden het markeren van het processueel aspect in de actieve tegenhanger. Tabel 3 waarin de typologieën van het standaard Nederlands, ‘regionaal Nederlands’, standaard Indonesisch en Maleise pidginderivaten met Petjoh vergeleken worden toont overduidelijk aan, dat het Petjoh eerder Maleis dan Nederlands is.

Mijns inziens is het Petjoh een goed voorbeeld van verstrengeling van Nederlands en Maleis, waarbij Maleis met name het grammaticale patroon aanlevert en het Nederlands het lexicon. Er lijkt echter geen sprake te zijn van taalvervlochtening, zoals in het Melaju sini waarin de grammatica’s van beide inputtalen parallel naast elkaar gebruikt worden (paragraaf 3).

Een ander problematisch gegeven is, dat het Petjoh feitelijk een register was voor jongens – niet voor meisjes - op het schoolplein. Dit spreekt voldoende van Rheeden’s (1995) stelling tegen, dat Petjoh een tussentaal was – een tijdelijke variant tijdens het leerproces van de Maleistalige leerling onderweg naar het Nederlands. Vanuit een typologisch perspectief zijn het juist de Nederlandse taaleilanden in het Petjoh die haar status als tussentaal ontcrachten. Het Melayu Tenggara Jauh, weliswaar een tussentaal met standaard Indonesisch als doeltaal, wordt juist gekenmerkt door de afwezigheid van taaleilanden.

Desalniettemin neemt het Petjoh een unieke plaats in in de contacttaalliteratuur. Alhoewel in eerste instantie ontstaan als een speciaal register in het Maleis van schoolgaande jongens in Nederlands-Indië, werd het tot een talig kenmerk van de Nederlands-Indische oftewel Indo-gemeenschap in Nederland. Hierdoor kon het voortleven als een specifieke taal zonder dat het in feite echte sprekers had. Met uitzondering van het fragment vermeld in Riyanto (1995) komt alle Petjoh-data uit sketches, conferences of literatuur van mensen die wel het Petjoh konden imiteren gebaseerd op hun al dan niet directe herinneringen, maar in feite geen native speakers (meer) waren.

	SN	RN	Petjoh	PDM	SI
Fonologie					
Stemhebbende fricatief	+	+	-	-	+
Verbale morfologie					
Persoonsvervoeging	+	+	-	-	-
tijdsvervoeging	+	+	-	-	-
Aspectvervoeging	-	-	-	+/-	+
Accidenteel passief	-	-	+	+	+
Nominale morfologie					
Meervoudsvorming	+	+	+/-	+/-	-
Collectieven	-	-	+	+	+
Syntaxis					
Symmetrische diathese	-	-	?	+/-	+
Assymetrische diathese	+	+	+	+	+
Vaste woord volgorde	+	+	-	-	+

Tabel 3: Typologische vergelijking tussen Standaard Nederlands (SN), ‘regionaal Nederlands’ (RN), Petjoh, Pidginderivaat Maleis (PDM) en Standaard Indonesisch (SI).

Referenties

Adelaar et al. 1996 – K.A. Adelaar et al.: ‘Malay: its history, role and spread’, in: S.A. Wurm et al. (eds) Atlas of languages of intercultural communications in the Pacific, Asia and the Americas. Berlin: Mouton de Gruyter: 1996. (Trends in Linguistic Documentation 13), p. 673-693.

Amadé 1995 – E.G. Amadé: ‘Functions of Left Dislocation in Petjoh’, in: M.Alves (ed.) Papers from the Third Annual Meeting of the Southeast Asian Linguistics Society. Tempe: Arizona state University, p. 1 – 10.

Amadé 1997 – E.G. Amadé: ‘Word order change in Petjoh: fronting as a technique to highlight many concepts like new referents, unexpectedness, newsworthiness, and more’, in: C.Odé en W.A.L. Stokhof (eds) Proceedings of the Seventh International Conference on Austronesian Linguistics. Amsterdam: Rodopi, p. 363 – 370.

Appel en Muysken 1987 – R. Appel en P. Muysken : Language contact and bilingualism. London : 1987.

Bakker 1997 – P. Bakker: A Language of Our Own. The Genesis of Michif, the Mixed Cree-French Language of the Canadian Métis. Oxford: 1997.

Bakker en Muysken 1994 – P. Bakker en P. Muysken: “Mixed Languages and Language Intertwining”, in: J.Arends, P. Muijsken en Norval Smith (eds) Pidgins and Creoles. An introduction. Amsterdam: 1994 (Creole Language Library 15), p.41-52.

Chaer 1976 – A. Chaer 1976: Kamus dialek Jakarta. Jakarta, 1976.

Cumming 1991 – S. Cumming 1991: Functional Change, the case of Malay Constituent Order. Berlijn: 1991.

Den Besten en Hinskens 2005 – H. den Besten en F. Hinskens: “Diversificatie van het Nederlands door taalcontact”, in: Nederlandse taalkunde , jaargang 10 (2005), p. 283 – 309.

De Gruiter 1994 – M. de Gruiter: ‘Javindo, a contact-language in pre-war Semarang’, in: P.Bakker en M. Mous (eds) Mixed languages: 15 case studies in language intertwining. Amsterdam: 1994. (Studies in language and language use 13), p. CHECK

Dessauvagie 1975 – R. Dessauvagie: Gado-gado. LP. Amsterdam: 1968.

De Vries 1994 – J.W. de Vries: ‘The Language of the Indo-Dutch’, in: M.A. Bakker en B.H. Morrison (eds) Studies in Netherlandic Culture and Literature. Lanham: 1994. (Publications of the American Association for Netherlandic Studies 7), p. 213-223.

- De Vries 1997 – J.W. de Vries: ‘Verbal morphology in Javindo and Petjok’, in: C.Odé en W.A.L. Stokhof (eds) *Proceedings of the 7th International Conference on Austronesian Linguistics*. Amsterdam, p. 351-376.
- Donohue en Schapper 2008 – M. Donohue en A. Schapper: ‘Whence the Austronesian Indirect Possessive Construction?’, in: *Oceanic Linguistics* 47/2 (2008), p. 316-327.
- Groeneboer 1993 – K.Groeneboer: *Weg tot het westen; het Nederlands voor Indië 1600-1950; een taalpolitieke geschiedenis*. Leiden, 1993. (Verhandelingen 185).
- Groeneboer 1994 – K. Groeneboer: ‘Bestrijding van Indisch-Nederlands: je-lâh-je-kripoet’, in: *Indische letteren*, jaargang 9 (1994), p.5-20.
- Himmelman – 2005: N.P. Himmelmann: ‘The Austronesian languages of Asia and Madagascar: typological characteristics’, in: A. Adelaar en N.P. Himmelmann (eds) *The Austronesian Languages of Asia and Madagascar*. London: 2005, p. 110-181.
- Jones – 2007: G. Jones: *Tussen Onderdanen, Rijksgenoten en Nederlanders*. Amsterdam, 2007.
- Klinkert 1885 – H.C. Klinkert: *Nieuw Nederlandsch-Maleisch woordenboek*. Leiden, 1885.
- Looijestijn 2006 - E. Looijestijn: *Het Petjo als mengtaal: de theoretische discussie op het gebied van mengtalen en de plaats van Petjo hierin*. Utrecht, 2006.
- Maier 2005 – H. Maier: *A Hidden Language – Dutch in Indonesia*. Berkeley, 2005.
- Mrázek 2010 – R. Mrázek: *A Certain age. Colonial Jakarta through the memories of its intellectuals*. Durham: 2010.
- Pigeaud 1982 – Th. Pigeaud: *Javaans – Nederlands woordenboek*. ’s Gravenhage: 1982.
- Prick van Wely 1906 – F.H.P. Prick van Wely: *Neerlands taal in 't verre oosten, een bijdrage tot de kennis en historie van het Hollandsch in Indië*. Semarang/Soerabaia: 1906.
- Riyanto 1995 – S. Riyanto: ‘Het ontstaan en de structuur van het Petjoek’ in: S. Darmowujono, L. Suratminto en K. Groeneboer (eds) *Duapuluh lima tahun studi Belanda di Indonesia/ Vijfentwintig jaar studie Nederlands in Indonesië*. Depok:1995
- Robinson 1975 – T. Robinson: *Ik en Bentiet*. ’s Gravenhage: 1976.
- Robinson 1976 – T. Robinson: *Piekerans van een straatslijper, deel I*, ’s Gravenhage: 1976.
- Robinson 1979 – T. Robinson: *Piekerans van een straatslijper, deel II*, ’s Gravenhage: 1979.
- Tadmor 2007 – U. Tadmor: ‘Grammatical borrowing in Indonesia’, in: Y. Matras en J. Sakel (eds) *Grammatical Borrowing in Cross-Linguistic Perspective*. Berlin: 2007, p. 301-328.

- Tadmor 2009 – U. Tadmor: “Loanwords in Indonesian”, in: M. Haspelmath en U. Tadmor (eds) *Loanwords in the world's languages: a comparative handbook*. Berlijn: 2009, p. 686-716.
- Tahitu 1989 – E. Tahitu: *Melaju sini, het Maleis van Molukse jongeren in Nederland*. Leiden: 1989.
- Tahitu 1993 – E. Tahitu: *Studieschrift Moluks Maleis*. Utrecht: 1993. (Alasan 7).
- Van Engelenhoven 2002 – A. van Engelenhoven: ‘Verb sequences in Melayu Tenggara Jauh: the interface of Malay and the indigenous languages of Southwest Maluku’, in: K.A. Adelaar en R.Blust (eds) *Between Worlds. Linguistic Papers in memory of David John Prentice*. Canberra: 2002. (Pacific Linguistics 529), p. 177-191.
- Van Engelenhoven 2008 – A. van Engelenhoven: ‘Ini apel ni nya ‘This here apple now’. Deictics in the Malay speech of Southwest Malukan migrants in The Netherlands’, in; *Wacana* 10 (2008), p. 90-116.
- Van Engelenhoven 2011 – A. van Engelenhoven: ‘A semiotactic approach to Indonesian passives’, in H.C. Geerdink-Verkoren en A. van Engelenhoven (eds) *Searching the Invariant. Semiotactic Explorations into Meaning*. München: 2011. p. 105 -123.
- Van Minde 1997 – D. van Minde: *Malayu Ambong. Phonology, Morphology, Syntax*. Leiden: 1997.
- Van Rheeden 1993 – H.A. van Rheeden: *Het Petjo van Batavia. Ontstaan en structuur van de taal van de Indo's*. Amsterdam: 1993.
- Van Rheeden 1994 – H.A. van Rheeden: ‘Petjo: the mixed language of the Indos in Batavia’, in: P.Bakker en M. Mous (eds) *Mixed languages: 15 case studies in language intertwining*. Amsterdam: 1994. (Studies in language and language use 13), p. 223-237.
- Van Rheeden 1995 – H.A. van Rheeden: *Het Petjo van Batavia*. Amsterdam: 1995.
- Van Rheeden 1999 – H.A. van Rheeden: *On Individual Variation in the Use of Steurtjenstaal, a Mixed Orphanage Language of Colonial Java. Bijdrage aan het Third Symposium on Malay/Indonesian Linguistics, Universiteit van Amsterdam: Augustus 24-25, 1999*.
- Voight 1994 – H.A. Voigt: *Code-wisseling, taalverschuiving en taalverandering in het Melaju Sini*. Tilburg, 1994.
- Wouk 1999 – F.Wouk: ‘Dialect contact and koinezation in Jakarta, Indonesia’, *Language Sciences* 21 (1999), p. 61-86.

-
- ⁱ Ik dank Cefas van Rossem, Peter Slomanson (beide aan de Radbouduniversiteit te Nijmegen), Milly Crevels (Universiteit Leiden) en Jan Pekelder (Karelsuniversiteit te Praag) voor hun input voor deze bijdrage.
- ⁱⁱ Gebrek aan plaats en tijd dwingt mij hier om voor de geschiedenis van de Indo-Europeanen en hun komst naar Nederland te verwijzen naar bijvoorbeeld hoofdstuk 5 ‘De Nederlandse politiek en Indische Nederlanders’ (pp. 137-183) in Jones 2007.
- ⁱⁱⁱ Nederlandse ontleningen die via het Maleis in het Petjoh komen lijken wel continuantenclusters toe te staan, zoals bijvoorbeeld ‘verniss’ (Maleis *pernis*): /pɛrnɛs/ [pʰɛrnɛs], in plaats van *[pʰɛrɛnɛs], ‘verlof’ (Maleis *perlop*): /pɛrlɔp/ [pɛrlʰɔpʰ], in plaats van *[pɛrɛlʰɔpʰ].
- ^{iv} Ik gebruik de term ‘zin’ hier in de betekenis van het Engelse clause.
- ^v Ik heb hier saja ‘slechts’ aan van Rheeden’s Maleise vertaling toegevoegd omwille van de consistentie.
- ^{vi} Van Rheeden (1995) vertaalt *kecapi* als ‘noten’, in plaats van ‘Santol vrucht’.
- ^{vii} Hiermee bedoel ik de Engelse term code switching
- ^{viii} Hiermee bedoel ik de Engelse term code mixing
- ^{ix} De Melaju sini voorbeelden in deze bijdrage volgen de originele spelling uit de bronnen. Dit impliceert, dat Maleise woorden uit Tahitu (1988, 1989) geschreven zijn volgens de Suwandi-spelling (cf. Melaju sini), maar uit Voigt (1994) volgens de huidige standaardspelling van het Indonesisch (cf. Melayu sini).
- ^x Interessant te vermelden is, dat zowel *tukang* als *pentjuri* in Maleise varianten en standaardtalen in Zuidoost-Azië uitsluitend zelfstandige naamwoorden zijn die respectievelijk ‘ambachtsman’ en ‘dief’ betekenen.
- ^{xi} Met deze term verwijst Looijesteijn (2006) naar language intertwinning zoals dat wordt voorgesteld door Bakker en Muysken (1994).
- ^{xii} Hiermee bedoel ik de Engelse term interlanguage, zoals bedoeld in Appel en Muysken (1987).
- ^{xiii} Zoals blijkt uit populaire omschrijving van het verschijnsel reduplicatie in het Maleis: ‘je zegt het twee keer, en dan heb je een meervoud’.
- ^{xiv} Volgens sommigen, zoals Voigt (1994) zelfs een pidgin.
- ^{xv} <http://www.youtube.com/watch?v=9UgRDk-THns&list=PLNI6ep4H5-K2hjr8Sx4ZUBgS5-1cW3e5P&index=2>
- ^{xvi} Een paar jaar geleden wezen enkele van mijn studenten er zelfs op, dat zij van horen zeggen hadden begrepen dat Den Haag en Rijswijk beide een eigen Petjoh-dialect hadden. Bekend is het verhaal van een hoge militair van Nederlands-Indische afkomst, die, als hij thuiskwam, graag Petjoh sprak en op de grond hurkte in plaats van op een stoel te zitten. Dit soort van observaties doen mij vermoeden dat het Petjoh een vergelijkbaar verschijnsel is als het ‘Kazernemaleis’. Er zijn veel al dan niet indirecte getuigen die informatie kunnen geven over wat zij gehoord geïnterpreteerd hebben als Petjoh.
- ^{xvii} <http://www.youtube.com/watch?v=87mLf-l8OjU&list=PLNI6ep4H5-K2hjr8Sx4ZUBgS5-1cW3e5P>
- ^{xviii} <http://www.youtube.com/watch?v=C9-YnR7Pmis&list=PLNI6ep4H5-K2hjr8Sx4ZUBgS5-1cW3e5P&index=7>
- ^{xix} De nummering, 006, 015, 020 en 042 in van Rheeden (1999) doet vermoeden dat er nog meer opnames moeten zijn.
- ^{xx} De afwezigheid van het congruentiesuffix voor de derde persoon enkelvoud (-t) kan verklaard worden als een gevolg van het feit dat het Petjoh geen consonantclusters kent (cf. paragraaf 2).
- ^{xxi} De weergave in de voorbeelden volgt de spelling zoals ontworpen in paragraaf 1. In van Rheeden (1999) worden woorden van Nederlandse oorsprong meestal geschreven volgens de Nederlandse orthografie, zoals hier
- ^{xxii} < Nederlands: anastaart
- ^{xxiii} De consequentie van het heranalyseren van de Petjoh-voorbeelden in (24) en (26) als passieve constructies is dat de lijdend voorwerpen *seterop=nya* ‘de stroop’ in (24) en *julung-julung* ‘naaldvisjes’ in (26) syntactisch zijn in plaats van voorop geplaatste objecten in een ‘fronting’-constructie.